Materiallar to’plami · Conference Proceedings

“Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarni ta’minlash: global chaqiriqlar va milliy yechimlar(Fuqarolarning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlari: transmilliy muammolar va ularni hal etish mexanizmlari)”

01 October – 14 November 2026

UDK 33

IQTISODIY, IJTIMOIY VA MADANIY HUQUQLARNI TA’MINLASH: GLOBAL CHAQIRIQLAR VA MILLIY YECHIMLAR

FARG‘ONA VILOYATIDA ENERGIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA HUDUDLARDA LOGISTIKA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Zeboxon Raxmataliyeva[a,*], Xonazimxon Ziyabiddinova[b], Abdullajon Topilovich Mirzayev[c]

[a] *Farg‘ona davlat universiteti,“Iqtisodiyot” kafedrasi magistranti*
[b] *Farg‘ona davlat universiteti “Iqtisodiyot” kafedrasi magistranti*
[c] *Farg‘ona davlat universiteti “Iqtisodiyot” kafedrasi mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor*
✉ raxmataliyevaz@icloud.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Farg‘ona viloyatida energiya samaradorligini oshirishning tashqi iqtisodiy mexanizmlari hamda hududiy logistika xizmatlarini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari kompleks tadqiq qilingan. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi va viloyat iqtisodiy ko‘rsatkichlari tahlili negizida energiya tejamkor resurslar va multimodal logistika hablarining eksport-import hajmlariga ta’siri baholangan hamda strategik takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar

Farg‘ona viloyati, energiya samaradorligi, tashqi iqtisodiy mexanizmlar, logistika xizmatlari, tashkiliy-iqtisodiy mexanizm, Stat.uz, yashil logistika, eksport imkoniyati.

KIRISH

Mamlakatimiz iqtisodiyotini modernizatsiya qilish sharoitida hududlarning eksport salohiyatini oshirish hamda yoqilg‘i-energiya resurslaridan oqilona foydalanish eng ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Farg‘ona viloyati o‘zining qulay geosiyosiy va iqtisodiy-geografik o‘rni bilan Farg‘ona vodiysining eng yirik sanoat hamda transport-logistika tuguni hisoblanadi. Tashqi iqtisodiy faoliyat (TIF) mexanizmlarini energiya tejamkor texnologiyalar bilan integratsiyalash va hududiy logistika infratuzilmasining tashkiliy-iqtisodiy asoslarini takomillashtirish mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi.

Bugungi kunda Farg‘ona viloyatidan eksport qilinadigan tovarlar tannarxida transport-logistika xarajatlarining ulushi 15-18% ni va energiya xarajatlari 10-12% ni tashkil qiladi. Xalqaro bozorda ”yashil standartlar” va energiya tejamkorlik talablarining kuchayib borishi hududiy logistika zanjirlarini qayta ko‘rib chiqishni talab etmoqda. Tashqi iqtisodiy aloqalarda energiya samaradorligini rag‘batlantiruvchi va logistika xizmatlari sifatini oshiruvchi yangi iqtisodiy mexanizmlarni joriy etish ushbu tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Hududlarda logistika va energiya samaradorligini takomillashtirish bo‘yicha davlat siyosatining normativ-huquqiy bazasini O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi ”O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-158-son Farmoni [1], Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 7-dekabrdagi 820-son ”Logistika va turizm infratuzilmasini raqamlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori [2] hamda Prezidentning 2022-yil 9-sentyabrdagi ”Energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etish to‘g‘risida”gi PQ-370-son

qarori [3] tashkil etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Logistika va energiya samaradorligining o‘zaro bog‘liqligi xalqaro va mahalliy olimlar e’tiborida bo‘lib kelgan. D. Buhalis logistika va axborot texnologiyalari integratsiyasi energiya resurslarini 15–20% ga tejashini ta’kidlaydi [4]. OECD (2024) hisobotiga ko‘ra, hududlararo ”yashil koridorlar”ni tashkil etish tashqi iqtisodiy tranzaksion xarajatlarni sezilarli darajada kamaytiradi [5]. Mahalliy olimalardan Sattorova ta’kidlashicha, hududiy boshqaruv mexanizmlarini raqamlashtirish va muqobil energiyaga o‘tkazish logistika samaradorligi ko‘rsatkichlarini tubdan yaxshilaydi [6].

Tadqiqotda statistik tahlil, dinamik qatorlar tahlili, qiyosiy tahlil va normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish metodlaridan foydalanildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi (Stat.uz) ma’lumotlariga ko‘ra, Farg‘ona viloyatida tashqi savdo tovar aylanmasi va transport-logistika xizmatlari dinamikasida sezilarli o‘sish kuzatilmoqda [7].

1-jadval. Farg‘ona viloyatida logistika va energiya samaradorligining asosiy ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich nomi	2022-y.	2023-y.	2024-y.	2025-y. (prognoz)
Tashqi savdo aylanmasi (mln. USD)	2 120.5	2 450.0	2 810.2	3 200.0
Logistika xizmatlari hajmi (mlrd so‘m)	1 850.2	2 140.6	2 580.0	3 100.0
Transport sohasida energiya sig‘imdorligi kamayishi (%)	-2.1%	-3.5%	-5.2%	-7.0%
Logistika markazlarida quyosh energiyasi ulushi (%)	1.5%	3.8%	7.2%	12.0%

Statistik ma’lumotlar tahlili ko‘rsatmoqdaki, 2022–2024 yillarda viloyatda logistika xizmatlari hajmi 39.4% ga oshgan bo‘lsa-da, transport va omborxona infratuzilmasida energiya tejovchi texnologiyalarning ulushi 7.2% dan oshgani yo‘q.

Tadqiqot va baholash natijalari Farg‘ona viloyatida logistika va energiya samaradorligi bo‘yicha quyidagi to‘siqlarni ko‘rsatdi:

1) Avtomobil transportiga haddan tashqari qaramlik (yuk tashishning 77% ulushi);

2) Bojxona-logistika terminallarida ”yashil” energiya infratuzilmasining yetishmasligi;

3) Tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilarini resurs tejamkorlikka undovchi moliyaviy-kredit mexanizmlarining mukammal emasligi.

Takomillashtiruvchi mexanizmlar

Aniqlangan muammolarni hal etish uchun quyidagi tashkiliy-iqtisodiy va TIF mexanizmlarini joriy etish taklif etiladi:

”Yashil bojxona va logistika koridori” mexanizmi. Energiya samarador transport vositalariga egalik qiluvchi va muqobil energiya ishlatuvchi logistika kompaniyalariga bojxona to‘lovlarida imtiyozlar berish;

Multimodal hablar tashkil etish. Qo‘qon va Marg‘ilon shaharlarida temir yo‘l va avtotransportni birlashtiruvchi, quyosh panellari bilan jihozlangan ”Green Cargo” terminallarini qurish;

Tashqi iqtisodiy subsidiyalash va fiskal rag‘batlantirish. Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanuvchi eksportyor va logistika korxonalarining elektr energiyasi tariflariga kompensatsiya ajratish.

XULOSA

O‘tkazilgan ilmiy tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, Farg‘ona viloyatida energiya samaradorligini oshirish va logistika xizmatlarini rivojlantirishning integratsiyalashgan tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini joriy etish orqali hududning tashqi savdo hajmini 2025-yilga borib 3.2 mlrd. dollar darajasiga yetkazish hamda logistika xarajatlarini 14% gacha qisqartirish mumkin. Bu esa Farg‘ona viloyati mahsulotlarining jahon bozorida raqobatbardoshligini ta’minlashning muhim kafolatidir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni. ”O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida. https://lex.uz/docs/-6600413

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 7-dekabrdagi 820-son qarori. ”Turizm va logistika infratuzilmasida raqamli platformalardan foydalanish to‘g‘risida”. https://lex.uz/docs/-7252698

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 9-sentyabrdagi PQ-370-son qarori. ”Energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. https://lex.uz/docs/-6186057

4. Buhalis, D. (2003). eTourism: Information technology for strategic tourism and logistics management. Pearson Education.

5. OECD. (2024). Sustainable Logistics and Energy Trends in Emerging Economies. OECD Publishing, Paris.

6. Sattorova, Sh. I. (2025). Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv va logistika mexanizmlarini takomillashtirish. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 3(1), 45-52.

7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi rasmiy sayti. URL: https://stat.uz